

Fattigdom fortfarande riskfaktor för att få barn omhändertagna

Ur antologin [Den kantstöta välfärden.](#)

Den sociala barnavården når längst in i barn och föräldrars liv. Fattigdom, även om vi använder andra ord idag, är fortfarande en av de viktigaste faktorerna bakom att familjer får sina barn omhändertagna. Om det övergripande målet med socialpolitiska välfärdssystem är att utjämna livschanser, då är den sociala barnavårdens klienter förlorare.

I en diskussion om hur välfärden i Sverige har utvecklats och hur ofärdig – eller kantstött – den är idag, kanske det inte är den sociala barnavården man först kommer att tänka på.

Social barnavård brukar beskrivas som en del av välfärdssystemet som träder in när de ordinarie välfärdsarrangemang som riktar sig mot breda grupper i befolkningen inte räcker till. I detta ligger att den sociala barnavården och dess åtgärder rör en liten grupp i samhället, vilket skiljer den från områden som exempelvis äldreomsorgen.

Men även om relativt få personer är berörda, är social barnavård den del av välfärdsapparaten som når längst in i barns och föräldrars liv. Man hanterar frågor om vad som är acceptabla uppväxtförhållanden för barn och vad som är tillräckligt bra föräldraskap. Med sina insatser i form av stöd och hjälp i öppna former eller i form av placeringar av barn utanför hemmet, ibland mot föräldrars och barns vilja, beträder man det som brukar ses som familjesfären. Det är därför inte förvånande att barnavården tillhör de delar av välfärden som mest återkommande har varit föremål för grundläggande ifrågasättande.

Makarna **Inghes** bok gav inte den sociala barnvården så stor uppmärksamhet. Istället lyfter boken fram det som sågs som en av den tidens mest brännande frågor för barn och familjer, nämligen barntillsynen. Brist på barnomsorg var fortfarande för femtio år sedan ett viktigt skäl till att ensamma och fattiga mödrar blev klienter i den sociala barnvården.

Idag är en utbyggd barnomsorg ett av den svenska välfärdsmodellens flaggskepp och barn blir inte föremål för barnvårdsingripanden för att föräldrarna saknar barnomsorg, men däremot är fattigdom – om än i annan skepnad – fortsatt en av de viktigaste faktorerna till att familjer kommer i kontakt med den sociala barnvården.

I vårt kapitel i *Den kantstötta välfärden* konstaterar vi att fattigdom, liksom kön och etnicitet är faktorer som löper genom historien när det gäller vilka grupper som den sociala barnvården ingriper mot och att dessa faktorer också idag utgör centrala markörer för barnvårdens klienter.

Sambandet mellan att vara fattig – eller med ett annat språkbruk; att ha en svag socioekonomisk position – och att få barnvårdsinsatser är mycket tydligt. En viktig insikt är att det inte behöver vara fattigdomen i sig som gör att familjer har kontakt med barnvården, utan att det är kombinationen av bristande ekonomiska resurser och andra belastningsfaktorer som gör att bördan blir för tung i vissa familjer.

Vi har fortfarande idag ett i stora stycken könsmässigt delat norm- och åtgärdssystem i barnvården – tydligast för tonåringar. För ett "pojkkproblem" som kriminalitet ser vi en tydlig tendens mot "hårdare tag" när brottslighet ska bemötas av de sociala myndigheterna. När det gäller etnicitet kan vi konstatera en överrepresentation av familjer med utländsk bakgrund i barnvårdsinsatserna, men överrepresentationen är starkt relaterad till de socioekonomiska förhållanden som är kopplade till att ha utländsk bakgrund.

Det stora antalet ensamkommande barn som kommit till Sverige och som sedan 2006 förts in under socialtjänstens ansvar, är en av de riktigt stora förändringarna. De innebär att en ny grupp har blivit aktuell i barnavården. Här står inte bara socialtjänsten utan också många andra samhällsaktörer inför nya arbetsuppgifter och nya typer av problem att lösa. I dagens arbete i den sociala barnavården möter man nu barn vars bakgrund och problemrepertoar skiljer sig betydligt från de utsatta familjer vars sociala problem man traditionellt ägnat sig åt.

Det är femtio år sedan makarna Inghes bok kom ut. Hur har då barnavården utvecklats när det gäller sitt grundläggande uppdrag att ge välfärd också åt de barn och familjer som lever under utsatta förhållanden? Har barnen och deras föräldrar fått det bättre? Ja, precis som för många andra grupper i samhället har förhållandena för barnavårdens familjer förbättrats. De har precis som andra tagit del av den allmänna välfärdssökning som skett under det halvsekel som gått.

Däremot har knappast de skillnader i levnadsförhållanden som alltid funnits mellan dem som får barnavårdsinsatser och andra minskat. Ett antal studier visar på sämre förhållanden för barnavårdens klienter både medan insatser pågår och senare i livet om man jämför med andra barn.

Om det övergripande målet med socialpolitiska reformer och välfärdssystem är att utjämna livschanser, kan man se den sociala barnavårdens klienter som en socialpolitisk förlorargrupp.

Anmärkningsvärt är att de brister som särskilt påpekats gäller områden som utgör en slags grundpelare i välfärdsbygget, nämligen barnens skolgång, deras hälsosituation och tillgång till materiella och andra typer av resurser.

Vi nämnde inledningsvis att den sociala barnavården är en av de mest omdiskuterade delarna av välfärdssystemet. Man

hanterar ett komplicerat uppdrag och de barnavårdande myndigheterna är återkommande föremål för allvarlig kritik både i den allmänna debatten och i media.

Kritiken mot hur samhället hanterar utsatta barn och familjer sätter frågor om välfärdsstatens ansvar på sin spets och barnavården framstår som ett område som inte lämnar myndigheter, politiker och beslutsfattare någon ro.

Vid tiden för Den ofärdiga välfärden, gällde kritiken ofta frånvaron av sociala reformer på välfärdens område, idag avser den snarare hur och vad samhället gör när det faktiskt ingriper och vad sådana ingripanden leder till för konsekvenser. Dessa frågor kopplade till barnavårdens legitimitet har fått en mer eller mindre permanent plats på dagordningen och inget talar för att de kommer att förflyttas därifrån inom överskådlig framtid. I den meningen, menar vi, är barnavården en del av den ännu ofärdiga välfärden.

Text:

Tommy Lundström och Marie Sallnäs

Båda professorer i socialt arbete vid Stockholms universitet

Bilden av Frans Oddner föreställer Den kantstötta välfärdens redaktör Hans Swärd vid SIS ungdomshem Råby utanför Lund.

Ovanstående text finns i en längre version i den nyutkomna antologin [Den kantstötta välfärden](#), med Hans Swärd som redaktör, utgiven av Studentlitteratur. SocialPolitik kommer att publicera alla antologins texter i korta versioner.

I slutet av 1960-talet, under rekordåren i svensk ekonomi, kom Den ofärdiga välfärden ut. Boken såldes i rekordupplagor och gjorde starkt avtryck i debatten om välfärdssamhället. Den blev en temperaturmätare på dåtidens välfärd och dess brister.

Nu har ett antal välfärdsforskare från flera olika discipliner gått samman för att analysera vad som hänt med utvecklingen på ett antal välfärdsområden under det gångna halvsekle. Vilka

luckor finns det i välfärden i dag? Vilka grupper känner främlingskap i det moderna samhället? Vilka ny-(gamla) utmaningar ställs välfärden inför? Vilka bilder ges av svensk välfärd i en tid då fakta tycks få allt mindre utrymme?

